

van een Britse bommenwerper en onmiddellijk slagzij maakte. 'Na de eerste ontploffingen' (er waren eerst enkele *near-misses* geweest) 'ontstond', aldus later de kampoudste van dit transport, 'een tumult. Ik trachtte de gevangenen te kalmeren en raadde aan, de reddingsgordels' (bijna ieder had er een ontvangen) 'aan te doen. De Japanse bewakingstroepen waren hun verstand kwijt. Zij trachtten een uitweg naar boven te krijgen door de krijgsgevangenen van de' (loodrechte en smalle) 'trappen te slaan en links en rechts te slaan en te trappen.'¹ Het schip zonk na ca. twintig minuten. De meeste Knil-krijgsgevangenen werden gered door een ander Japans schip met krijgsgevangenen dat zich in de nabijheid bevond, maar ca. dertig werden vermist en elf overleden voordat dat tweede schip de haven van Moelmein binnenliep. Zieken en gewonden mochten daar niet in het aanwezige missiehospitaal opgenomen worden – alle geredden kwamen in de gevangenis terecht, sommigen die bij de scheepsramp alles verloren hadden, met niet meer dan een broekje aan 'en als ze dit wilden reinigen, moesten ze naakt wachten.'²

★

De twee transporten waarbij aan Nederlandse kant de meeste slachtoffers vielen, vonden beide in september '44 plaats: het transport van de '*Joenio Maroe*' die, van Priok op weg naar Padang (vandaar zouden de gevangenen bij de aanleg van de Pakanbaroe-spoorweg worden ingezet), op 18 september onder de kust van Sumatra door een Britse onderzeeboot tot zinken werd gebracht, en dat van de '*Hokoekoe Maroe*', die, op weg naar Japan, op 21 en 23 september bij Manila werd aangevallen door Amerikaanse bommenwerpers.

De '*Joenio Maroe*' had, toen zij op 16 september '44 Priok verliet, ca. twee-en-veertighonderd *romoesja*'s, onder wie jongens van twaalf en dertien jaar, en ca. drie-en-twintighonderd krijgsgevangenen aan boord: bijna vijfhonderd Ambonnezen en Menadonezen (Knil-militairen, onder hen een aantal gepensioneerden, die allen geweigerd hadden, *heiho* te worden) en ruim achttienhonderd anderen: een klein aantal Britten, Australiërs en Amerikanen, veruit de meesten Nederlanders en Indische

¹ Regeringsbureau Opsporing van Oorlogsmisdadigers: p.v., 20 sept. 1946, van R. C. Soetbrood Piccardt, p. 4 (IC, 738). ² A.v.